

Cocky

MICHAEL BARZILAIJ

Cocky

Verzetsheldin uit Rotterdam

Gedicht op p. 236: M. Vasalis, 'Tijd'. Uit: *Parken en woestijnen*.
A.A.M. Stols, Rijswijk 1940.

ISBN 978-90-225-8917-5

ISBN 978-94-023-1443-4 (e-book)

NUR 320

Omslagontwerp: DPS Design & Prepress Studio

Omslagbeeld: © Keeffe Archives

Zetwerk: Elgraphic

© 2020 Michael Barzilaj en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Sebes & Bisseling
Literary Agency te Amsterdam.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel
van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

1	Catastrofe	9
2	Inferno	22
3	Uittocht	35
4	Feniks	47
5	Bastaard	61
6	Bruiloft	72
7	Nazistraat	86
8	Untermensch	97
9	Pilotenhulp	112
10	Ondergrondse	129
11	Vluchtroute	144
12	Massapsychose	151
13	Razzia	164
14	Ondergang	176
15	Voortvluchtig	184
16	Catharsis	199
17	Eindstrijd	211
	Nawoord	225
	Illustratieverantwoording	238

Voor Juliën,
de jongste nakomeling van Cocky

1

Catastrofe

In de nacht van donderdag op vrijdag 10 mei 1940 lagen de zussen Van Houte nog maar net op bed toen ze alweer opschrikten. Een diep en eindeloos geronk recht boven hun hoofd had Cocky en Jeanne bruusk wakker geschud. Toen ze in de verte ineens doffe explosies hoorden die de slaapkamerramen deden trillen, sprongen ze direct uit bed. Dit was foute boel. Het moesten wel tientallen vliegtuigen zijn die boven de stad cirkelden. Sommige ver weg, andere scheerden rakelings over de daken van Delfshaven in Rotterdam-West. Op de overloop van de slaapverdieping stamelde vader Jan iets over de Duitsers.

Vier dagen eerder, op maandagochtend 6 mei, werd bekendgemaakt dat Cocky en haar zus Jeanne de wedstrijd voor 'Mooiste Etalage van Delfshaven' hadden gewonnen. In de aanloop naar de verjaardag van prinses Juliana, die een week eerder eenendertig jaar was geworden, had de regionale feestcommissie voor het thema 'Koningshuis' gekozen en daar konden de zussen wel mee uit de voeten. Ze waren dagen in de weer geweest met mouleren, enten, karamelliseren en aflussen. De Gouden Koets met vierspan die ze uit marsepein, chocolade, pigmenten en kilo's suiker hadden opgetrokken, vulde bijna de hele etalage van

hun banketbakkerij aan de Grote Visserijstraat. Met die overwinning hadden de zevenentwintigjarige Cocky en haar zesentwintigjarige zus Jeanne niet alleen een trofee en vijftwintig gulden aan prijzen in de wacht gesleept, maar ook een lovend artikel in het *Rotterdamsch Nieuwsblad*.

Dat legde de dames geen windeieren. Heel Delfshaven stond deze dagen rijen dik voor de toonbank. Niet in de laatste plaats omdat Pinksteren en Moederdag naderden, maar ook vanwege de sterk afgeprijsde tompoezen waarop ze een stuk ouwel met de tekst 'Rotterdam 600 jaar!' hadden gelegd.

De havenstad had zeshonderd jaar eerder stadsrechten verworven en daar werden het hele jaar diverse festiviteiten aan gewijd. Kortom, niets dan feest dat deze meidagen kleurde. De opslag pulde uit, ze hadden extra werkkrachten moeten inhuren en zelfs moeder Lena, die vaak aan hevige migraineaanvallen leed en tante Zus, die al dik in de zeventig was, sprongen bij. Aan het eind van donderdag 9 mei konden de zussen hun geluk niet op; de kassa had niet eerder zo vaak gerinkeld als die dag.

Tijdens het schoonmaken mijmerden de zussen gekscherend nog even over een tweede filiaal. Ergens aan de Coolsingel, tussen de luxewinkels en uitgaansgelegenheden, waar ze zelf ook zo graag gezien werden.

Na sluitingstijd zou Cocky nog lang bezig zijn met opruimen en voorbereidingen treffen voor de dag erna, ware het niet dat haar vriend Anton opeens voor haar neus stond. Aangezien hij voor haar een verrassing in petto had, kwam de charmeur haar persoonlijk uitnodigen voor een diner in de chique Bodega Old Dutch. Hij stelde voor haar een uur later thuis op te halen. Iedereen in de banketbakkerij maande Cocky zich maar zo snel mogelijk thuis te gaan opfrissen, want zo'n speciale gelegen-

heid kon ze natuurlijk niet aan zich voorbij laten gaan. Zij zouden zich verder wel over de patisserie ontfermen.

Het was korter dan een jaar geleden, bedacht Cocky, dat ze als een blok voor de knappe kleermaker was gevallen toen ze elkaar in danspaleis Pschorr voor het eerst ontmoetten, dus van een jubileum kon die avond geen sprake zijn. Maar van wat dan wel?

Twee uur later moest ze zich tussen het nette gezelschap van het etablissement even beheersen toen Anton haar hoffelijk en met alle egards om haar hand vroeg. Ze had het wel willen uitschreeuwen van geluk, zo bekende ze haar zus diezelfde avond.

Zoals het een goed katholieke jongeman betaamde, bracht Anton haar na een korte wandeling over de Coolsingel naar het ouderlijk huis om haar daar opnieuw ten huwelijk te vragen, maar nu via haar vader. Die stemde meteen in. Na een aantal bellen cognac vertrok Anton rond middernacht naar zijn ouderlijke woning aan de Straatweg, gingen de ouders van Cocky naar bed en kletsten Cocky en Jeanne nog uren na totdat ze ver na middernacht ook in slaap dommelden.

Maar de nachtrust werd snel verstoord. Rond half vier klonk voor het eerst het luchtalarm. De klaarwakkere familie verzamelde zich op het balkon van de bovenverdieping en zag aan de overkant van de Maas vliegtuigen duikvluchten maken met explosies, luchtafweergeschut en vuurhaarden als gevolg. Cocky zag voor het eerst een zweem van angst in de ogen van haar onverschrokken en kalme vader. Hij had meteen beseft dat het de Waalhaven moest zijn die werd gebombardeerd. De afgelopen maanden toen hij er aan de kades stond te laden en lossen, waren de voortekenen van een mogelijke confrontatie met de Duitsers al zichtbaar; er werd rondom het militaire vliegveld Waalhaven van alles in stelling gebracht. Een bataljon Jagers arriveerde, zwaar afweergeschut werd geïnstalleerd en er werden schuttin-

gen opgetrokken. Jan speurde meteen de radiokanalen af naar nieuwsberichten, maar er was alleen muziek te horen. Buiten in de voorjaarsnacht leek er een oorlog te zijn losgebarsten, maar in de ether was daar nog weinig van te merken. Bij de Van Houte's binnen klonk jazz.

Had Hitler een week eerder niet nog de neutraliteit van Nederland gegarandeerd? vroeg Jan zich hardop af. Na 125 jaar vrede hadden Nederlanders nog nooit een oorlog op eigen grond meegemaakt. Waren dit korte regionale acties of lag heel Nederland onder vuur? Buiten op straat zag Cocky in het halfduister mensen in nachtkleding en met warrig haar bij elkaar drommen.

Vader Jan bleef maar aan de knop van de radio draaien, totdat er ineens een krakende stem te horen was '[...] honderden vreemde vliegtuigen van onbekende nationaliteit de oostgrens passeren in westelijke richting[...]’.

Jan foeterde dat hij vanuit zijn raam kon zien dat het Duitsers waren. Hij was dan wel een bootwerker, zelden hoorde je hem schelden in het bijzijn van zijn dochters. Even later bevestigde een andere radiostem: ‘Van drie uur af hebben Duitse troepen de grens overschreden. Vliegaanvallen zijn geprobeerd op enkele vliegvelden. Landmacht en afweer zijn paraat bevonden. Voor zover bekend zijn ten minste zes Duitse vliegtuigen neergehaald.’

De Duitsers hadden die nacht niet alleen de *Blitzkrieg* op de Lage Landen losgelaten, maar ook op België en Frankrijk, onder de codenaam *Fall Gelb*. Kortom, de oorlog was uitgebroken.

Het eerste bombardement op de Waalhaven had net voor vieren plaatsgevonden. Het Nederlandse afweergeschut haalde nog wel enkele Duitse vliegtuigen neer, maar al snel waren ze door de munitie heen. In mum van tijd stonden vrijwel alle grote gebouwen rond het vliegveld in lichterlaaie. De vuurgloed was door

Cocky goed te zien vanaf het balkon aan de Aelbrechtskade. Tijdens een tweede aanvalsgolf die rond vijf uur plaatsvond, zag Cocky bij het eerste ochtendlicht de lucht boven de Maas zwart worden van nog veel grotere vliegtuigen die nu ook afdaalden en waaruit honderden parachutisten naar beneden dwarrelden. Opnieuw loeiden de sirenes.

De aanvoer van zwaar materieel en troepen via vliegveld Waalhaven was van cruciaal belang voor de Duitsers, want daarna konden ze pas oprukken richting de strategisch gelegen Maasbruggen. Bij de Willemsbrug landden rond datzelfde vroege tijdstip tientallen Duitse watervliegtuigen, waarna honderden Duitse luchtlandingstroepen in gele rubberbootjes naar de kades peddelden. Rond acht uur stonden de eerste gewapende Duitse militairen op de Maaskade.

Alle Rotterdammers zaten aan de radio gekluisterd te wachten op de laatste nieuwsberichten. Ondertussen was het in huize Van Houte een komen en gaan van buurtbewoners die informatie uitwisselden of hun onvrede uitten over het gebrek eraan. Ook Anton arriveerde even later met een verontruste blik in de ogen. Gisteren had het jonge stel zich nog verloofd, nu brak er een oorlog uit en niemand wist wie exact de touwtjes in handen had.

Op zaterdag 11 mei begon men her en der al winkels te plunderen. Eerst waren het Nederlandse soldaten die zich moesten voeden om krachten op te doen voor de strijd, maar daarna deden ook burgers mee die schaarste voorzagen. Kruimeldieven zagen in de chaos hun kans schoon. Niemand was voorbereid op een oorlog en de mogelijke gevolgen, dus niemand had voldoende proviand ingeslagen; voorraden raakten al snel op, de schappen in de winkels werden niet aangevuld en leveringen bleven voorlopig uit. Kruideniers, drogisten en groenteboeren moesten er als eerste

aan geloven, maar ze werden als snel gevolgd door juweliërs en goudsmeden.

Toen Cocky vanuit haar slaapkamerraam bij de Matheneserbrug een Nederlandse soldaat zag rondlopen met meerdere gouden polshorloges om, begon ze zich zorgen te maken over haar patisserie. Ze kon vanuit hun woning maar een deel van de Grote Visserijstraat zien, die aan de andere kant van de Schie lag. De banketbakkerij bevond zich net iets verder om de hoek. Cocky en Jeanne besloten poolshoogte te gaan nemen. Ze konden het verse gebak en de ingrediënten beter thuis opslaan, bedachten ze, dan het te laten stelen of wegrotten.

Het was muisstil op straat toen ze op zondagochtend richting de winkelstraat liepen. Eenmaal om de hoek van de Grote Visserijstraat troffen ze een ravage aan. Op de bloemenwinkel na, waren vrijwel alle winkels geplunderd. De banketbakkerij was er nog het ergste aan toe. Ruiten waren ingegooid, de deur was geforceerd en van de Gouden Koets met vierspan resteerde alleen wat kruimels tussen de glasscherven. De zussen lieten hun tranen de vrije loop, terwijl ze nog wat overblijfselen bij elkaar scharrelden. Pas op de terugweg zagen ze overal rookpluimen boven de stad en de havens hangen en op dat moment beseften ze dat het menens was. Net voordat ze thuis waren, laaide het geronk en gedonder in de verte weer op.

De vragen stapelden zich op. Waarom werd er zo weinig bekendgemaakt? Wist de Nederlandse defensie stand te houden? Konden de Duitsers op afstand worden gehouden? Wat voerde de regering eigenlijk uit? Was het koningshuis nog wel veilig? Het nieuws kwam slechts mondjesmaat binnen. Via radioberichten en dagbladen werd meegedeeld dat alle scholen, banken en zelfs de kerken gesloten waren. Er gold een verordening tegen ham-

steren, er waren verduisteringsmaatregelen uitgevaardigd en de openbare schuilkelders waren opengesteld. Voortdurend klonk er een luchtalarm.

Bij de Van Houte's werd binnenskamers uitgebreid overlegd over het wel of niet uitwijken naar schuilkelders, familie of vrienden buiten de stad. Maar het algemene burgeradvies luidde 'blijf thuis' en dat deden ze dan ook.

Rotterdam was een grote frontlinie en het gevaar kon van alle kanten komen. De Aelbrechtskade lag volgens vader Jan buiten de strategische gevarenzone, dus ze moesten zich thuis maar even gedeisd houden totdat de storm was overgewaaid. Ook Anton bevestigde dat toen hij even later bij de Van Houte's opnieuw langskwam. Hij woonde samen met zijn ouders en twee zussen aan de Straatweg in Hillegersberg en bestierde samen met zijn vader de deftige Kleermakerij Anton Sanders aan de Mauritsweg. Hij pendelde constant tussen die adressen en dat van Cocky en kreeg zodoende meer informatie over de huidige stand van zaken. Hij zei dat veel mensen de binnenstad al ontvluchtten, maar raadde de familie Van Houte aan binnen te blijven, omdat je buiten op straat je leven niet zeker was. Nederland zou nooit opgewassen zijn tegen de Duitsers, zei hij, en veel stadsbewoners geloofden dat de nazi's het hier snel voor het zeggen zouden hebben. Ze waren al begonnen met het verbranden van boeken en documenten waarvan ze vermoedden dat ze daarmee de Duitsers weleens tegen zich in het harnas konden jagen. Anderen spoelden zelfs al hun sterkedrank door de gootsteen. Dat vond Anton te ver gaan. Ook circuleerden er de wildste geruchten: de Duitsers zouden met gratis chocola en sigaretten de Nederlanders proberen te vergiftigen – daar moesten ze dus voor de zekerheid maar van afblijven.

Tot zondag Eerste Pinksterdag leek de strijd nog kilometers van hun huis verwijderd, maar in de nacht van zondag 12 op maandag 13 mei klopte de oorlog met een mokerslag ook bij de familie Van Houte aan. Op een steenworp afstand van hun woning sloegen er enkele zware bommen in die alles op hun grondvesten deden schudden. Onmiddellijk gingen de Van Houte's samen onder de trap zitten en baden voor hun leven, terwijl ze er doorgaans toch een vrij seculiere levensfilosofie op na hielden. Tranen vloeiden, vuisten werden gebald en de Duitsers werden vervloekt.

Een aantal woningen aan de Heemraadssingel werd zwaar getroffen; er vielen veertig doden, waarvan de meesten in hun slaap. Het waren de allereerste burgerslachtoffers in Rotterdam buiten het oorlogsgebied. Er zou nog jaren na de oorlog gespeculeerd worden over de herkomst van die bommen en waarom ze juist daar waren gedropt. De Duitse *Luftwaffe* voerde tijdens die eerste vijf dagen oorlog met Nederland 's nachts geen aanvallen uit, maar de Britse RAF wel. Cocky vertelde jaren later dat 'het leek alsof die bommen bij óns naar binnen kwamen. Alle glazen, borden en lampen in ons huis trilden'.

Jan nam zich bij het ochtendgloren voor zijn vrouw en dochters nu echt weg te halen uit Rotterdam. Maar hoe? Ze hadden geen auto, maar ze konden er vast wel een meenemen uit de garage Kapitein & Jansen waarboven ze woonden. Maar waren auto's niet ook doelwitten? Bovendien, waar moesten ze naartoe? Naar Jans broer in Overschie, vrienden op het platteland in Midden-Delfland, naar een nicht in Roelofarendsveen, of de familie in Zeeland? Jan durfde het niet aan. Voor zover hij wist, behoorden stad en omringende gebieden nu tot oorlogsgebied. Ze bleven thuis.

De regering probeerde intussen grip te krijgen op de wirwar

aan paranoïde geruchten, maar droeg er ook zelf aan bij. In het centrum van Rotterdam werden honderden huizen door de Nederlandse defensie doorzocht, aangezien 'onze jongens' dachten dat zij door burgers werden beschoten, terwijl schietpartijen tussen Nederlandse militairen onderling regelmatig voorkwamen. Ook meldingen van de media waren veel te rooskleurig. De *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 11 mei meldde dat 'de aanval van de vijand als mislukt beschouwd kan worden'. En op maandag 13 mei opende de krant met:

Het vliegveld Waalhaven is door onze artillerie krachtig onder vuur genomen en heeft zijn betekenis voor den vijand verloren. De Duitschers die den eersten dag van den oorlog gedaald waren, worden verjaagd en vernietigd. En ook in het binnenland is het militair gezag den toestand volkomen meester.

Het leken wel nieuwsberichten uit een ander land, want de Duitsers namen in aantallen alleen maar toe en de slag om de Willemsbrug ging ondertussen onverminderd voort. Enkele overgebleven Nederlandse bommenwerpers voerden nog wel aanvallen uit, maar misten de brug waar de Duitsers zich verschansten en verwoestten complete woonblokken op het Noordereiland. In allerlei gebouwen rondom de Nieuwe Maas vonden hevige vuurgevechten plaats. Kantoorgebouwen aan de Boompjes stonden in brand, het iconische Witte Huis werd ontruimd en een enorm passagiersschip van de Holland-Amerika Lijn stond in lichterlaaie. Ook die vuurgloed was 's avonds door het dakpaneel van de woning aan de Aelbrechtskade te zien.

In grote delen van de stad hadden mensen geen gas of water meer, de telefoon deed het af en toe en godzijdank functioneerde de elektriciteit aan de Aelbrechtskade nog waardoor ze het

radionieuws konden blijven volgen. 's Nachts was het verboden lichten aan te doen, zodat de stad minder zichtbaar was als doelwit voor bombardementen. Cocky en haar ouders scholen iedere avond onder de trap bij het licht van een kaars.

Op maandag 13 mei, Tweede Pinksterdag, nam de chaos nog verder toe. Veel Rotterdammers waren door slaapgebrek doodop. Radioberichten werden steeds zorgwekkender. De Duitsers waren inmiddels heer en meester in het luchtruim boven de stad en Duitse luchtlandingstroepen landden nu ook in de wijken rondom het stadshart. Het Nederlandse leger raakte steeds verder in de verdrukking, troepen raakten uitgeput en beschikten over veel te weinig munitie.

Alhoewel alles erop duidde dat de Duitsers de strijd gingen winnen, stuitten ze toch op onverwacht hevig verzet. Tegen het eind van de ochtend op 13 mei was het geduld van de agressor op en werd besloten tot rigoureuze maatregelen. Met nog zwaardere artillerie en een kort maar hevig bombardement op de binnenstad probeerden de Duitsers de Rotterdamse weerstand te breken. Het Maasstation, station Delftse Poort, het Oostplein, het Beursstation; van de historische locaties bleef niets meer over dan puin en as. De situatie werd steeds nijpender.

De moeder van Cocky was inmiddels gevelde door slaapgebrek en migraineaanvallen. Ze was een zenuwinzinking nabij. Vader Jan probeerde zijn kalmte te bewaren, maar niemand had hem ooit zo onrustig meegemaakt. Cocky en Jeanne probeerden nog bij bevriende kruideniers, groenteboeren en slagerijen aan eten te komen en Anton, zijn broer Piet en hun vader voorzagen de ramen van de kleermakerij, onder het onafgebroken lawaai van ontploffingen en vuurgevechten in de verte, van houten panelen die het bedrijf moesten beschermen tegen explosies en plunderingen.

Tegen het einde van die maandagmiddag kwam het nieuws dat de Nederlandse regering naar Engeland was uitgeweken. De Duitse overmacht bleek te groot en de Nederlandse afweer te zwak. Er werd zelfs al van een Nederlandse capitulatie gesproken en geruchten dat koningin Wilhelmina was gevlucht, maakten een verpletterende indruk.

Op dinsdag 14 mei was het 's morgens onheilspellend rustig in de stad. De radio meldde dat de Duitsers eisten dat de Rotterdamers de strijd zouden staken en zich binnen twee uur moesten overgeven, anders zou de stad volledig vernietigd worden. Dat was geen loos dreigement. Een jaar eerder hadden de Duitsers de Poolse stad Warschau immers al met de grond gelijk gemaakt.

Aan het eind van die ochtend kwam Anton weer langs bij Cocky en haar ouders. Hij had een plan bedacht om met zijn ouders, broer en zussen naar familie in Midden-Delfland uit te wijken en wilde zijn verloofde Cocky en haar familie meenemen.

Over wat zich exact voltrok in de dramatische uren die volgden deze 14 mei 1940 lopen de familie verhalen sterk uiteen.

Zo hoorde ik bijvoorbeeld dat Anton ooit heeft verteld dat uren voordat hij zijn vluchtplan uiteenzette bij de familie Van Houte er een aantal Nederlandse militairen de houten panelen voor de ramen van de kleermakerij aan de Mauritsweg af was komen slopen en hij verhaal was gaan halen. De leidinggevende militair in kwestie had gezegd dat ze op zoek waren naar rollen witte of gele stof. Die lappen wilden ze in een veld ten noorden van Rotterdam uitspreiden als markeringen voor een ophanden zijnd Brits bombardement. Anton wilde zijn medewerking verlenen, maar zei dat hij in de winkel geen rollen voeringstof had liggen, maar wel in zijn opslag aan het Oudehoofdplein, praktisch naast de Willemsbrug, de frontlinie waar de gevechten nog

in volle gang waren en de Nederlandse verdedigingsposities nog met moeite standhielden. De militair stelde vervolgens aan Anton voor de rollen stof met zijn legertruck te gaan halen en die naar het noordwesten van de stad te vervoeren. Daar zouden de militairen ze overnemen.

Anton wilde twee vliegen in één klap slaan. Niet alleen kon hij de Nederlandse troepen zo hulp verlenen, ook kon hij met zijn eigen en Cocky's familie in een grote legerwagen de gevarenzone uit rijden om ergens halverwege Delft te voet verder te lopen naar de boerderij in Midden-Delfland. Het enige probleem was dat hij nog maar een uur had om samen met de legerleider de vrachtwagen met rollen stof door de frontlinie te sluisen, en als hij daarin al slaagde, onderweg de families op te pikken, de stoffen af te leveren op de gewenste locatie en via de Spaanse Polder de boerderij in Midden-Delfland te bereiken. Anton wilde dat iedereen paraat zou staan als hij hen een uur later zou oppikken.

Lena, de moeder van Cocky, verkeerde inmiddels in zo'n erbarmelijke toestand dat ze het niet kon opbrengen de deur uit te gaan. 'Ze stierf nog liever,' zou Jeanne later zeggen. Anton had daarop nog eens de ernst van de situatie benadrukt en zei dat de Duitsers te kennen hadden gegeven dat als Rotterdam zich niet gewonnen zou geven, niet alleen de havenstad met de grond gelijk zou worden gemaakt, maar ook Amsterdam, Utrecht, Haarlem en Den Haag. Omdat de Nederlandse legerleiding niet had gereageerd op het ultimatum, maakte hij zich grote zorgen over het lot van de stad en haar inwoners. 'De bom kon,' zo had hij gezegd, 'ieder moment barsten.' Moeder Lena bleek onvermurwbaar en haar echtgenoot Jan en dochter Jeanne besloten daarop bij haar te blijven.

Over hoe Cocky en Anton vervolgens op de fiets in het epicen-

trum van de vuurgevechten terechtkwamen, doen ook verschillende verhalen de ronde.

Hoogstwaarschijnlijk is Cocky meegegaan naar de opslagplaats van de kleermakerij vlak bij de Willemsbrug om daar de legervrachtwagen te vullen met rollen stof. Jammer genoeg is er door geen van de kinderen of familieleden ooit goed doorgevraagd over de details van deze trip.

Het moet rond kwart over een zijn geweest toen Cocky en Anton zich niet verwijderden van het hart van de strijd, maar er juist naartoe fietsten. Rond half twee zag het verloofde stel boven het oosten van Rotterdam tientallen eskaders bommenwerpers naderen. Cocky en Anton vertelden verder aan hun naasten dat ze zich ten tijde van het grote bombardement op de kade van de Noordblaak bevonden. Het volgende moment dat ze zich herinnerden is dat ze bij zinnen kwamen onder het puin van een gebouw dat ze waren binnengevlucht.

Op basis van de verhalen van familieleden, feiten en wat verbeelding, kan een plausibele reconstructie worden gemaakt van wat het stel in Rotterdams donkerste uur is overkomen. De legertruck die inmiddels al voor de opslagplaats van de kleermakerij aan het Oudehoofdplein stond te wachten, zullen ze nooit weten te bereiken.

2

Inferno

Toen de gouden wijzers van de stadhuis klok aan de Coolsingel op 14 mei drie voor halftwee aangaven, was het uur u voor Rotterdam aangebroken en zou de stad nooit meer hetzelfde zijn. Cocky en Anton sloeg de schrik om het hart bij het aangezicht van zoveel bommenwerpers in aantocht. Ze bedachten zich geen seconde, lieten hun fiets prompt achter op de kade van de Noordblaak en renden voor hun leven, terwijl ze in blinde paniek een geschikte schuilplaats zochten.

Op datzelfde moment hing een 250 kilo wegende hoogexplosieve brandbom al bijna twee uur in het bommenrek van een Heinkel-bommenwerper die Rotterdam vanuit Capelle aan den IJssel naderde. Deze Heinkel vloog in de voorhoede van twee kordons die samen uit negentig tot aan de nok toe gevulde bommenwerpers bestonden die maar één missie voor ogen hadden: de totale vernietiging van de havenstad. De eskaders van Kampfgeschwader 54 waren op persoonlijk bevel van naziopperbevelhebber Hermann Göring rond half twaalf vanuit Bremen in twee aanvalsgolven richting de Maasstad gevlogen met als doel de Nederlandse weerstand te breken en de capitulatie te bespoedigen.

Tot op de dag van vandaag zal er gedebatteerd worden over wat zich die dinsdagmiddag 14 mei precies afspeelde, maar over het feit dat de nazi's de oorlogsethiek aan hun laars laptten door dood en verderf te zaaien onder de Rotterdamse burgers en de moraal te breken met excessief veel geweld, wordt inmiddels niet langer getwijfeld. Daarentegen was de Rotterdamse verdediging hardnekkig en weigerde de Nederlandse regering zich over te geven en burgers te evacueren. Daardoor vielen de Rotterdammers niet onder het oorlogsrecht, want dat stond een aanval op een verdedigde stad toe. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond een jarenlang debat over de vraag of de vernieling van Rotterdam een militaire handeling was die volgens internationaal oorlogsrecht was toegestaan, of dat het een onethische terreurdaad was.

Naar verluidt zouden Hitler en Göring woest zijn geweest over het verlies van ruim vijfhonderd vliegtuigen boven Nederland en het voortdurende verzet. De ambitieuze Göring had de smaak te pakken gekregen bij het vernietigende bombardement op Warschau en wilde nog eens succesvol zijn stempel drukken op de Blitzkrieg. En dus liet de veldmaarschalk 'de wolven' van zijn Luftwaffe opnieuw los op een andere grote, opstandige Europese stad.

Rond de tijd dat de Duitse eskaders de daling boven Rotterdam inzetten, hing de Rotterdamse witte vlag al bijna uit en was de capitulatie bij wijze van spreken al getekend. Toch bleek dat nieuws de bommenwerpers niet te stoppen. Of het onwetendheid of onwil was van de Duitse bevelhebbers, daarover lopen de meningen van historici uiteen. In ieder geval waren de radio's van de Duitse bommenwerpers van goede kwaliteit, daar kon de communicatiestoornis niet aan hebben gelegen. Ook waren er vanaf het Noordereiland al enkele rode vuursignalen afge-

stoken die de luchtaanval dienden af te breken. Volgens sommige historici dienden die lichtkogels niet als stopsignaal, maar juist ter markering van de Duitse locaties die door de bommenwerpers gemeden moesten worden. Hoe dan ook, geen enkele bommenwerper brak zijn missie af, het luchtalarm begon te loeien en het lot van Rotterdam was bezegeld.

Cocky en Anton zullen over de Kleine Wijnbrug zijn gerend en direct beschutting hebben gezocht in een van de smalle steegjes langs het water. Dat was in ieder geval het enige wat ze na de oorlog nog wisten te vertellen. Cocky en Anton kenden die plek op hun duimpje. Niet alleen was sinds mensenheugenis het eeuwenoude financiële centrum en het oude postkantoor er aan het water gevestigd, ook tal van leveranciers waar de kleermakerij van Anton en zijn vader zaken mee deden. De Joodse pelshandelaar Pelletrie Russe bijvoorbeeld, waar Anton en zijn vader bont inkochten, net als de oude Joodse Rudolf Moos met zijn schoenenwinkel Salamander. Julius Weinberg verkocht er volgens Cocky ‘prachtige japonstoffen’. Daarnaast prijkte het statige warenhuis Gerzon.

Langs de kades van de Blaak was het dichtbebouwd. Er reden constant trams knarsend en piepend op en neer, het verkeer was er wegens verkeersdrukke vaak gestremd, maar het was er altijd oergezellig. Het majestueuze achttiende-eeuwse beursgebouw waarvan de open binnenplaats was overdekt met een gietijzeren koepeldak, was een architectonisch wonder. Aan het water lag de drukke overdekte Zeevischmarkt en daartegenover restaurant Het Gouden Hoofd, opgetrokken in de al uit zwang geraakte bouwstijl van de Amsterdamse School. Daar weer naast de sigarenhandel van Weinthal en als je vanaf de Kleine Wijnbrug naar het oosten keek, met de luisterrijke achttiende-eeuwse Lu-